

Нині в Україні 164 населені пункти названі на честь Тараса Шевченка. Український майстер Микола Сядристий створив найменшу у світі книжку «Кобзар», розміром трохи більше половини квадратного міліметра. Це майже у 19 разів менше від найменшої японської книги. Сторінки настільки тонкі, що перегортати їх можна лише кінчиком загостреного волоска. Зшито книгу павутинкою, а обкладинка зроблена з пелюстки безсмертника.

Тарас Григорович Шевченко уособлює собою літературного пророка української нації, а його твори є невід'ємною частиною розвитку патріотичного духу у громадян нашої країни.

Приміром, він через свою поезію закликав українців не зближуватися з росіянами, оскільки ті те й роблять, що знущаються над українським народом:

*Кохайтеся, чорнобриві,
Та не з москалями,
Бо москалі – чужі люде,
Роблять лихо з вами*

Також поет заповідав українцям боротись за незалежність і свободу.

*Борітеся – поборете,
Вам Бог помагає!
За вас правда, за вас слава
І воля свята!*

Сьогодні ці рядки знає кожен українець. А слова Шевченка й досі втілюють справжній український дух і патріотизм.

*Даниленко Людмила,
кандидат філологічних наук, в.о.доцента,
Львівський національний
університет природокористування,
ladadana17@gmail.com*

ВІРШ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА «І ДОСІ СНИТЬСЯ: ПІД ГОРОЮ...»:

ПРОЧИТАННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ ДАЛЕКО ВІД ДОМУ

Поезія Тараса Шевченка пророча, помічна і зцілювальна. Кожне покоління українців приймало її по-своєму. Настала черга покоління ХХІ століття. У

розпал великої війни з росією Шевченкові вірші кличуть обороняти Україну, возвеличують наших героїв-захисників, втішають серця в розлуках, гоять душевні рани. Ця поезія варта того, щоб сучасники перепрочитали її та переосмислили. Літературознавець Володимир Діброва радить новому поколінню українців подивитися на Тараса Шевченка «свіжим оком», «визначити для себе, наскільки актуальним, доречним або просто суголосним він є по відношенню до їхніх потреб і прагнень» [1, с. 9]. Час розділяє нас із поетом, а обставини об'єднують. «Потреби і прагнення» у нас спільні – вільна Україна і подолана російська імперія. Вчитуючись у тексти «Кобзаря», відчуваємо співзвуччя української душі, єднання поколінь, проживаємо спільну травму і спільну боротьбу. Упізнається одна з важких проблем, заподіяних війною, – розлука з родиною, втрата домівки, перебування в чужому краю.

Мета дослідження – переосмислити хрестоматійний вірш «І досі сниться: під горою...» Тараса Шевченка крізь проблеми російсько-української війни, проаналізувати специфіку художнього образотворення і концептуальність архетипних знаків.

Вірш «І досі сниться: під горою...» датований першою половиною 1850 р. Місце написання – Оренбург. Це період, коли Тарас Шевченко мав перепочинок після картографічної експедиції Аральським морем. Тоді він доопрацьовував пейзажі з «польових робіт», листувався з друзями, які не відвернулися, відвідував бібліотеки і писав вірші. Однак вільним і тоді не був. Покарання продовжувалося, нагляд не припинявся, а вже скоро знову його відправили до військового батальйону, в Орську фортецю.

Картина, змальована в поезії «І досі сниться: під горою...», сповнена тепла щасливої української родини. Така художня трансформація світу є авторським спротивом насиллю і самопорятунком від розпачу. Літературознавці визначають жанр вірша як елегія. Форма відтворення художньої дійсності в ньому – сон. Уява, мрії, сновидіння як відображення заповітних мрій і майже втрачених сподівань – традиційна особливість лірики, Шевченкової зокрема. Творча реакція автора, який не має домашнього затишку, давно не бував на

батьківщині, переважно вкладається в образне уявлення на основі пережитого. Подібне відчувають українці нині, під час війни. Розлука з рідними, втрата дому – реалії сьогодення. З найдорожчими людьми і найзаповітнішими місцями єднає сон, уява чи мрія.

Сюжет вірша «І досі сниться: під горою...» повсякденний. Це побутова сцена на подвір'ї звичайної селянської родини. Кожен із персонажів перебуває у щасті. Центральний образ – маленьке дитя («хорошее та кучеряве» [2, с. 282]), поряд – щаслива «весела» мати і усміхнений дід. Панорама, на тлі якої розміщено героїв, – яскрава, мальовнича. Пейзаж і сільський екстер'єр гармонійні, доповнюють один одного. Кожна з деталей картини згадується послідовно, що створює враження кінофікованого руху: «... під горою, меж вербами та над водою, біленька хаточка» [2, с. 281]. Кольори зеленого й голубого вгадуються, так само як і рельєфність простору, і різна текстурність поверхні об'єктів природи. Усе це архетипні символи, що свідомо чи підсвідомо означають для українця головне – батьківщина з її найкращими рисами.

Замисел поета – показати три покоління у тісному зв'язку. Спостереження за персонажами динамічне. Відбувається рух не лише в «кадрі», але й поза «кадром». Умовна «кінокамера» вихоплює потрібні ракурси: жінка виходить із хати, дід сидючи бавить дитя. Потім «кадри» змінюються – «камера» «знімає» процес передавання дитини з рук у руки, від діда до матері. Бачимо, як молода жінка «цілує діда і дитя, аж трічі весело цілує» [2, с. 282], бере дитину на руки, годує і несе до хати. Акцент на поцілунку додає зоровим уявленням лоскітливих відчуттів, замилювання. Звичайні миті дуже урочисті і життєствердні. Візуальна динамічність, з якої легко зробити коротку «кіноісторію», вдалася Шевченкові завдяки послідовному розміщенню загальноживаних дієслів: «сидить», «бавить», «вийшла», «прийма», «цілує», «усміхається».

Помітно, що в поєднанні родинно-поколінневих стосунків не вистачає щонайменше одного учасника – батька дитини, а для інших членів родини – чоловіка й сина. Органічна цілісність малюнка порушена, хоча мотиви елегії все ще переконливі. Поет майстерно приховав душевний біль. Про четвертого з

родини не йдеться зовсім. Його образ існує поза художньою дійсністю. Сюжет потребує розвитку, розуміння того, що трапилося в сім'ї раніше і де тепер батько дитини. У сучасному прочитанні внутрішній підтекст дає можливість отримати відповідь на це запитання. І в кожного вона своя – про втрати, розлуку і нестерпність чекання.

Емоційна напруга сюжету посилена дідовими роздумами: «Де ж те лихо? Печалі тії, вороги?» [2, с. 282]. У двох дуже стислих реченнях вміщено три повнозначні слова, що вказують на небезпеку. Передчуття поганого все ж пом'якшено риторичною інтонацією, м'якою іронією старої досвідченої людини, яка щойно тримала на руках маленьке світле дитя – своє родове продовження. Навіщо старий згадав про біду? Постає дід як уособлення досвіду і зв'язку з минулим стає нагадуванням і пересторогою. Натяки на лихо і ворогів у сучасному сприйнятті не випадкові: тепер ніхто нічому не дивується, а найстрашніше може статися будь-якої миті, або вже сталося.

Ще одна подія твору, сконцентровано стисла, проте дуже вагома, – молитва: «*І нищечком старий читає, перехрестившись Отче наш*» [2, с. 282]. Самотня постає сивого чоловіка на тлі пізнього вечора виразна, отже сутнісна. Тарас Шевченко створив неймовірну пейзажну замальовку: «Крізь верби сонечко сіяє» [2, с. 282]. За допомогою зорових деталей, застосування пестливої форми слова у потрібному місці поет домігся уявного ефекту підсвічування. Поєднання дідової молитви і сяяння вечірнього сонця сприймаються як святість. Це враження посилено мелодикою, що забезпечена алітерацією шиплячих і звуковою ритмікою. Картина з молитвою енергетично заряджена. Це момент душевного заспокоєння та утвердження віри тих, хто травмований розлукою зараз. Молитва – шлях до істини. Багато хто переконався в цьому вкотре, і багато хто дізнався тільки тепер, коли війна забрала найдорожче.

Вірш «І досі сниться: під горою...» закінчується як «кінострічка», коли згасає екран: «День погас. І все почило» [2, с. 282]. Сивий дід пішов до хати спочивати. Якраз на цьому моменті завершується сон як замислена автором

поетична форма і основа художнього сюжету. Щаслива картина залишилася у позасвідомому.

Вірш написано так, що його сутнісні знаки добре запам'ятовуються і стають опорою в життєвих випробуваннях. Концепт чекання когось з далекої дороги (з війни, полону, окупації, з чужих міст і країн) прихований, однак дуже сильний. Чекають дід, жінка, дитя, біленька хата, верби, гора і вода. Усе це – архетипи батьківщини, обереги душі. Поки існують вони, доти існує й дорога додому.

Візуалізація кольорових образів, функціональна розстановка персонажів, забезпечення динаміки в панорамі екстер'єру, перегук елегійних інтонацій фокусують у художньому довкіллі силу архетипів. Створений енергетичний заряд пробуджує коди нації: почуття свободи, любов, потребу затишку, краси і піклування про близьких людей. Образ родини біля хати – символ нації. Сон – повернення у дорогі серцю місця. Молитва – душевна підтримка.

Вірш «І знову сниться: під горою...» – сукупність сил рідної землі, зцілення для тих, хто зараз далеко від дому. У контексті новітньої історії боротьби українців за ідентичність творчість Тараса Шевченка відкриває багато нового і вартого уваги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Діброва В. Свіжим оком. Тарас Шевченко для сучасного читача. Київ: Видавництво «Білка», 2021. 176 с.
2. Шевченко Т. Кобзар. Харків: Школа, 2014. 352 с.

*Журба Світлана,
кандидат філологічних наук, доцент,
Криворізький державний педагогічний університет,
zss69@ukr.net*

РЕЦЕПЦІЯ ПОЕЗІЇ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В ПОВІСТІ «КАМІННЯ ПІД КОСОЮ» ОЛЬГИ МАК

Національна тема утвердження державності, колективна й індивідуальна пам'ять, самоідентичність, екзистенція людини в тоталітарному суспільстві знайшли відображення у творах письменників української діаспори.